

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ХУДОЖНЬО-ЕСТЕТИЧНОЇ ОСВІТИ І ВИХОВАННЯ МОЛОДІ В УКРАЇНІ

Модернізація є тим поняттям, яке символізує усвідомлену потребу суспільства у змінах, які торкаються багатьох сфер життя людини, її праці, спілкування та творчості. Сфера освіти, навчання і виховання не є виключенням у зазначеному відношенні і тому потребує свого суттєвого оновлення. При цьому слід зазначити, що оновлення не формального, атрибутивного, косметичного, а глибокого, багатоаспектного, змістового. Саме тому сьогодні так гостро і принципово розглядаються питання модернізації освітньо-виховного процесу в Україні, виведення його на якісно новий рівень, який би відповідав запитам сьогодення і завтрашнього майбутнього.

Безперечно, у процесі модернізації освіти є своя домінанта, тобто глибоке розуміння того, чого має досягти суспільство у сфері навчання і виховання, що має стати кінцевим продуктом пропонованих змін, рішень чи дій. Такою домінантою має стати особистість з наявним потенціалом її фізичних, психічних, духовних та творчих сил. Саме тому можна вважати, що сьогодні процес модернізації освіти має бути зорієнтований на те, щоб забезпечити психолого-педагогічні умови для повноцінного, системного й цілеспрямованого ствердження людського в людині, тобто тих сил і можливостей, які дозволяють їй вибудовувати своє життя, керуючись вічними принципами розумного, доброго і красивого.

Характеризуючи актуальність вказаного процесу, слід виділити ще важливу обставину, а саме залежність модернізаційних процесів від їх учасників, тобто суб'єктів процесу пізнання, навчання, спілкування і виховання. Адже будь-яка доктрина освіти, програма чи концепція навчання так і залишається формальним актом, якщо не будуть підтримані тими людьми, які безпосередньо чи опосередковано можуть впливати на цей процес. Звідси, як ніколи, важливими і актуальними слід вважати питання, які стосуються психологічного забезпечення модернізації освіти, урахування тих психологічних чинників та закономірностей, які засвідчують активне включення у цей процес складного психологічного механізму людини, її почуттів, інтелекту та волі.

Виходячи з таких міркувань, можемо зазначити, що перед національною школою України поставлені складні й відповідальні завдання, для успішного вирішення яких важливо здійснити послідовні кроки у напрямі оновлення кожної ділянки, кожного напрямку освітньо-виховного процесу. Необхідність саме такого підходу до розв'язання складних завдань психолого-педагогічного забезпечення процесу модернізації освіти в Україні спонукає дослідників до глибокого осмислення існуючих резервів у сфері навчання та виховання дітей і молоді засобами мистецтва, художньої та естетичної культури.

Зазначимо, що в Україні мають місце глибокі традиції навчання і виховання дітей засобами краси. Підтвердженням цього є численні форми, методи і засоби освоєння молодим поколінням цінностей етнокультури, художньої творчості, класичного мистецтва. При цьому вказані форми, методи і засоби мають конкретний зміст і водночас свідчать про наявні тенденції до взаємозбагачення. Так, народні елементи гармонійно влітаються в контекст класичного мистецтва, а жанрове різнобарв'я мистецтва дозволяє утворювати складні й панорамні об'єднання у сфері мистецької культури, засвідчуючи інтегративні процеси у діяльності за законами краси.

Усе це переконливо засвідчує наявність у національній системі освіти України унікального засобу впливу на свідомість і поведінку молодого покоління. Цим засобом є художньо-естетична освіта, тобто освіта за допомогою різних видів мистецтва, різних елементів, форм і напрямів художньої творчості, накопиченого історично досвіду естетичного освоєння навколишньої дійсності. Віддаючи належне освітньо-виховним можливостям естетичних чинників педагогічного впливу, розуміючи подальшу перспективу удосконалення системи освіти і виховання підрастаючого покоління, відомий український

педагог А.С.Макаренко визначав естетику генералізованою ідеєю школи майбутнього, основою становлення й удосконалення професійної культури й майстерності працівників освіти. У наш час ця ідея отримала активну підтримку, теоретичне обґрунтування і впровадження у науково-педагогічній творчості таких вчених України, як Т.І.Цвелих, І.А.Зязюн, Г.П.Шевченко, О.М.Олексюк, Н.Є.Миропольська, Н.Й.Волошина та ін.

Немає сумніву у тому, що сьогодні накопичено цікавий досвід теоретичного й практичного вирішення завдань художньо-естетичної освіти молоді та підготовки майбутніх учителів до творчого використання естетико-виховних можливостей різних видів мистецтва. Цей досвід є характерним для Тернопільського, Луганського, Харківського, Київського національних педагогічних університетів, Прикарпатського, Запорізького, Миколаївського держуніверситетів. На прикладі загальноосвітніх та професійно-технічних навчальних закладів України можемо констатувати, що там, де є розуміння важливості використання естетико-виховного потенціалу мистецтва, створюється відповідне художнє середовище, здійснюється естетизація навчальних приміщень, впроваджуються активні форми залучення учнівської молоді до світу прекрасного.

Водночас слід зазначити, що художньо-естетична освіта ще не відповідає вимогам сьогодення. Ми бачимо, що у забезпеченні й організації художньо-естетичної освіти молоді є ряд проблем методологічного, психологічного та професійно-педагогічного характеру. Можемо виділити декілька з них:

1. У системі художньо-естетичної освіти ще досить впливовою залишається традиція, згідно якої педагогічні зусилля зосереджені не на розвитку власне естетичних якостей особистості, а на якомога ширшому висвітленні теорії та історії мистецтва. На нашу думку, цей підхід є найменш продуктивним, адже в ньому фактично ігнорується суб'єкт естетичного ставлення, його потреби, інтереси тощо.
2. В існуючій практиці залучення дітей та молоді до світу мистецтва часом одним видам мистецтва надається перевага (музичне, образотворче мистецтво, література), а іншим видам художньої творчості (театр, кіномистецтво, архітектура, ландшафтне мистецтво) майже не приділяється належна увага. Це негативно позначається на формуванні художньо-естетичного досвіду молоді, руйнує цілісність її ставлення до світу художньої культури в цілому.
3. Педагогів певним чином сьогодні непокоїть той факт, що художньо-естетична освіта учнів і студентів переважно зводиться до навчальних занять з окремих видів мистецтва. При цьому ще дуже рідко й неефективно використовуються естетико-виховні можливості позааудиторної роботи, діяльності учнівських і студентських клубів та молодіжних об'єднань. За таких обставин молодь психологічно настроюється переважно на формальне споживання мистецтва і не бачить реальних можливостей для виявлення та реалізації власної естетичної активності у сфері художнього пізнання, спілкування та творчості.

Зазначені вище проблемні питання не можуть залишатися поза педагогічною увагою, потребують психологічного осмислення, теоретичного й практичного вирішення за участю фахівців у галузі сучасної психології, культурології, педагогіки та ін. З метою модернізації художньо-естетичної освіти молоді доцільно використати декілька програмних напрямів роботи, пов'язаних з психолого-педагогічним забезпеченням цього процесу.

Перший напрям модернізації художньо-естетичної освіти передбачає її оновлення та внесення відповідних змін на методологічному рівні. Адже саме на цьому рівні знаходять своє осмислення й розкриття такі питання, як сутність художньо-естетичної освіти, її мета, завдання, функції, кінцевий результат тощо. На зміну дещо обмеженого погляду на сутність художньо-естетичної освіти має прийти її усвідомлення як культурологічного явища в системі середньої та вищої школи, яке покликане забезпечити послідовне вирішення таких завдань, як:

1. Розкриття естетичної цінності й виразності найважливіших якостей людини, зокрема краси її фізичних, психічних, духовних та творчих сил і можливостей.
2. Розкриття естетичної цінності довкілля, тобто природного, предметного, соціального та художнього середовища, в якому перебуває людина.
3. Розкриття естетичної цінності основних видів діяльності людини, зокрема її комунікативної, навчально-пізнавальної, професійно-трудової та креативної діяльності.

Другий напрям модернізації художньо-естетичної освіти передбачає цілеспрямоване вирішення низки питань психологічного змісту. Звернення до цих питань зумовлене тим, що учасниками художнього діалогу є люди, які відрізняються за своїм віком, життєвим досвідом, художніми уподобаннями, естетичними інтересами тощо. Саме тому досить гострим сьогодні постає питання щодо психологічного забезпечення естетичної активності учасників духовно-практичного зв'язку зі світом мистецтва.

З метою успішного вирішення зазначених питань та психологічного забезпечення модернізації художньо-естетичної освіти вважаємо доцільним:

1. Урахування в процесі організації художнього діалогу таких проявів особистості, як її художні інтереси, ціннісні орієнтації у сфері мистецтва, естетичні потреби.
2. Оволодіння учасниками духовно-практичної взаємодії з мистецтвом необхідними способами художнього сприймання, естетичної оцінки та творчої інтерпретації явищ художньої культури.
3. Набуття у дитячому та юнацькому віці досвіду самостійного спілкування зі світом мистецтва, організації пізнавальної діяльності у сфері художньо-естетичної культури, а також участі у художньо-творчій діяльності.

Третій напрям модернізації художньо-естетичної освіти спрямований на успішне розв'язання складного комплексу питань професійно-педагогічного змісту. Це питання, пов'язані з діяльністю вчителя мистецьких дисциплін, викладача художньої культури тощо. Від їх професійної компетентності, естетичної освіченості, педагогічної майстерності, володіння системою освітніх технологій залежить ефективність художньо-естетичної освіти. Сьогодні на зміну вузько профільної спеціалізації вчителя мистецьких дисциплін має прийти вчитель художньої та естетичної культури. Для цього потрібно:

1. У процесі професійної підготовки майбутніх вчителів забезпечувати формування у них системи естетичних цінностей, необхідних для їх повсякденного життя, спілкування і навчання дітей.
2. Оволодіння майбутніми вчителями необхідними технологіями використання художньої та естетичної інформації у процесі викладання окремих навчальних дисциплін, організації позакласної виховної роботи.
3. Залучення майбутніх вчителів, організаторів дитячих колективів до культуротворчої діяльності з метою набуття необхідних вмінь і навичок збереження та примноження художніх та естетичних цінностей українського народу.

Зазначене вище, дозволяє зробити висновок про те, що модернізація художньо-естетичної освіти молоді є не лише необхідною, але й цілком реальною програмою. Для цього потрібні конкретні зміни методологічного, психологічного та професійно-педагогічного змісту. За таких умов художньо-естетична освіта перетвориться у вагомий чинник формування особистості, здатної жити і діяти за законами краси.